

УДК 159

*Н.Ф. Ніязова
м.Харків, Україна*

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА ДНЗ

Постановка проблеми. У даній статті проаналізовано професійно значущі психологічні якості особистості педагога ДНЗ.

Актуальність даної роботи визначається тим, що в ній досліджується одна з проблем, що стоять перед педагогічною психологією, проблема професійних психологічних якостей особистості сучасного педагога ДНЗ.

У системі освіти відбулася зміна пріоритетів, починаючи з її першого ступеня - дошкільного виховання: орієнтація на дитину, надання педагогам права вільного вибору програм навчання і виховання, розширення прав батьків та ін. У цій ситуації зростає значення професійної та особистісної готовності дорослого до роботи з дітьми. Особливо це відноситься до фахівців, що працюють в дошкільних освітніх установах.

Аналіз останніх досліджень. Відомо, що одним з важливих факторів особистісного розвитку дитини є особистість вихователя, що працює з нею. В психолого-педагогічній літературі існує досить чітке уявлення про вплив спілкування дорослого і дитини на формування особистості дошкільника (А.Макаренко, В.Сухомлинський, Я.Корчак та ін.). Проаналізована роль педагога в інтелектуальному розвитку дитини, у вихованні у неї тих чи інших якостей, умінь і навичок.

В роботах Ф.Гоноболіна, С.Кондратьєвої, В.Крутецького, Н.Кузьміної, А.Маркової, Л.Митіної, В.Сластенина, І.Юсупова, і ін. аналізуються педагогічні здібності і професійно значущі якості особистості педагога. Між тим дошкільні установи освіти потребують зараз в таких педагогах-вихователях, які забезпечили б розвиток індивідуальності і творче ставлення до життя кожної дитини.

Отже, актуальність цього дослідження полягає в тому, що дитяча практична психологія, інтенсивно розвивається в останні роки, все ширше впроваджується в освітні установи всіх типів. Її головним завданням є максимальне сприяння психічному розвитку, збереженню і зміцненню психологічного здоров'я кожної дитини.

Мета дослідження - вивчити індивідуально-психологічні особистісні якості педагога ДНЗ, значимі у професійній діяльності.

Організація і методи дослідження - в дослідженні брало участь 28 педагогів-вихователів дошкільних освітніх установ м.Харкова з різним стажем роботи. У даній роботі був використаний тест між особових взаємин Лірі. Крім того, проводились індивідуальні бесіди з вихователями дошкільних установ, здійснювалося цілеспрямоване спостереження за їх педагогічною діяльністю і спостереження за дітьми.

Виклад основного матеріалу.

Інтенсивне зростання дошкільних установ в нашій країні, особлива значимість перших років життя дитини для її подальшого розвитку сприяє стрімкому зростанню потреби в професійних педагогах ДНЗ, які вміють грамотно здійснювати виховання і навчання дітей. Основні напрямки реформи загальноосвітньої і професійної школи передбачають подальше вдосконалення підготовки педагогічних кадрів, у тому числі фахівців для дошкільних установ, підвищення їх професійної майстерності.

У зв'язку з цим останнім часом увагу психологів і педагогів все більше привертають проблеми особистості та діяльності педагога-вихователя ДНЗ. Складні та відповідальні функції: освітня, виховна, психолого-педагогічна, охорона життя та здоров'я дітей раннього та дитячого віку, організаційно-господарська, функція самоосвіти та ін. Багато особистісних якостей і вмінь потрібно, щоб гідним чином, успішно здійснити їх. Високі вимоги пред'являються суспільством до особистості педагога-вихователя. У роботі з дітьми раннього та дитячого віку любов, чуйність особливо необхідні.

Ці риси насамперед характеризує педагогів-майстрів, людей, покликаних яких - робота з дітьми. Неодмінною умовою успішності в роботі представників усіх професій типу «людина - людина» є спрямованість на діяльність в області міжособистісних взаємодій. Така спрямованість, при якій інші люди стоять неодмінно в центрі складається у людини в системи цінностей, породжує в особистості орієнтування, передусім, на позитивні якості в іншій людині, сприяє розкриттю особистісного потенціалу того, з ким ми спілкуємося, дозволяє успішно здійснити професійне спілкування, знаходити ефективні і відповідні особливостям партнера по спілкуванню способи взаємодії з ним [5]. Усвідомленням необхідності такої спрямованості у педагога пройняті роботи вітчизняних педагогів (М.Лісіна, Т.Рєпіна, А.Рояк, А.Рузская та ін.).

Аналіз вітчизняної психолого-педагогічної літератури з проблеми вивчення психологічних властивостей особистості педагога, про-

блеми впливу особистості дорослого на розвиток особистості дитини показує, що провідним початком процесу формування особистості є діяльнісно-опосередкований тип взаємодії з найбільш референтними для дитини особами (Л.Божович, Л.Виготський, А.Петровський, Д.Ельконін). Для дітей дошкільного віку - це його найближчий мікросоціум - батьки, вихователі в дитячому саду. В дошкільному дитинстві починається становлення дитини як особистості, закладається її громадська спрямованість. Формуються навички соціальної поведінки. Цим визначається значення дитячого саду як організаційної та громадської форми виховання дошкільнят [6].

У вітчизняній педагогічній та психологічній літературі досить докладно проаналізована роль педагога в навчанні дітей певним навичкам і вмінням, їх фізичному розвитку, підготовки до школи т.д. Однак не меншої уваги заслуговує проблема впливу особистісних якостей педагога на розвиток особистості дошкільника. "Внаслідок специфіки дитячого віку - вразливість, легка сугестивність, емоційність - педагогічний вплив вихователів надає не тільки своїми інтелектуальними та іншими спеціальними здібностями, а й особистісними властивостями» [6].

Ряд особистісних якостей педагога можуть прямо або побічно сприяти розвитку соціально-педагогічної заангажованості у дітей. Виявлено такі чинники такого впливу: [8]

1) Фактор особистісної тривожності і зверхконтроля поведінки з боку педагога через домінування чи гіперопіку, який веде до зниження соціальної активності дитини і ускладнює формування її суб'єктності.

2) Фактор переважного розвитку вербального інтелекту у педагогів і, як наслідок, переважання в їх роботі словесних форм навчання і виховання, призводить до розвитку переважаючого вербального інтелекту у дітей та позначається на результатах навчальної діяльності.

3) Фактор поведінкової агресивності педагогів на тлі неадекватної самооцінки означає, що вони несвідомо провокують відповідні реакції дітей.

4) Фактор байдужості, формального ставлення до чутливої, незбалансованої і незахищеної дитини руйнує особистісно-емоційне спілкування, не сприяє вирішенню проблем дитини.

5) Фактор неадекватного ставлення до себе і малодиференційованого образу «Я» педагога говорить про те, що вихователі слабо розбираються в собі і своїх власних проблемах. Не вміючи правильно оцінити і прийняти себе, вони не в змозі зробити це по відношенню до маленьких дітей, для яких прийняття і визнання оточуючими є найактуальнішим завданням.

На виникнення і розвиток соціально-педагогічної занедбаності дітей можуть впливати такі особистісні особливості педагогів-вихователів, як: підвищена мінливість настрою, стомлюваність, дратівливість, нерішучість і тривожна помисливість, зверхконтроль, емоційна холодність, а також низький рівень сензитивності, відкритості, прагнення привернути до себе увагу дітей.

Нерідко в силу різних причин педагоги-вихователі перестають бути цікавими для дітей, не є прикладом для наслідування в інтелектуальної діяльності, не розвивають розумові їхні здібності.

Для педагогів ДНЗ, на думку Р.Овчаровой, особливо актуальною є проблема підвищення педагогічної майстерності, оскільки за багатьма показниками розвитку професійних якостей вони не досягають зони оптимальності. Професійна некомпетентність веде до низької якості педагогічного процесу, є неефективною для дітей і призводить до демотивації пізнання і вчення, недорозвиненню пізнавальних інтересів, неопанованість навчальною діяльністю в цілому[7].

Фундаментальна роль дошкільного періоду розвитку в процесі становлення людської особистості пред'являє до педагога-вихователю ряд специфічних вимог, які змушують розвивати певні особистісні якості як професійно значущі і обов'язкові. В якості таких С.А. Козлова, Т.А.Куликова виділяють: [10]

педагогічну спрямованість, як комплекс психологічних установок на роботу з дітьми, професійно орієнтованих мотивів і здібностей, професійних інтересів і особистісних якостей, а також професійна самосвідомість; емпатію, що виражається в емоційній чуйності на переживання дитини, в чуйності, доброзичливості, турботливості, вірності своїм обіцянкам; педагогічний такт, що виявляється в умінні зберігати особисту гідність, не ущемляючи самолюбство дітей, їхніх батьків, колег по роботі; педагогічну пильність, яка передбачає вміння фіксувати суттєве в розвитку дитини, передбачити перспективи, динаміку становлення особистості кожного вихованця та колективу в цілому; педагогічний оптимізм, заснований на глибокій вірі педагога в сили, можливості кожної дитини, в результативність освітньої роботи; культуру професійного спілкування, яка передбачає організацію правильних взаємин в системах «вихователь - дитина», «вихователь - батько», «вихователь - колеги»; педагогічну рефлексію, як самоаналіз зробленого, оцінку отриманих результатів, співвіднесення їх з поставленою метою.

Середні показники тесту міжособових взаємин Лірі

Назва октанти	Я-реальне	Я-ідеальне
<i>авторитарний</i>	9	8
<i>егоїстичний</i>	6	7
<i>агресивний</i>	6	5
<i>підозрілий</i>	6	5
<i>що підкоряється</i>	7	5
<i>залежний</i>	5	5
<i>доброзичливий</i>	10	12
<i>альтруїстичний</i>	6	9

На основі проведених досліджень можна зробити висновок, що негармонійний розвиток особистості педагога, відсутність самоприйняття, самоповаги, здатності бачити своє життя цілісним, можливості жити сьогоднішнім, знижують фактор педагогічного впливу.

Таким чином, педагог-вихователь дошкільної освіти характеризується найбільш розвиненими професійно-предметними, особистісними характеристиками і комунікативними якостями в їх сукупності. Це обумовлено, насамперед, відповідальністю перед віковими особливостями дітей, а також метою і змістом виховного і розвиваючого навчання.

За допомогою тесту між особових взаємин Лірі було складено «ідеальний портрет» педагога-вихователя ДНЗ із необхідними індивідуально психологічними якостями особистості. Ідеальний педагог ДНЗ енергійний і авторитетний лідер, успішний у роботі, відповідальний, упевнений у собі, наполегливий і вимогливий, відкритий у взаєминах, емоційно стриманий, м'який і чуйний, схильний до співпраці та компромісів, товариська і доброзичлива людина.

Отримані результати наочно показують, що чим вище стаж роботи педагога, тим вище зростання його професійних і особистісних якостей. Педагоги з низькими особистісними якостями, не зацікавлені в професійному зростанні, з ворожим ставленням до дітей і т.д. - як правило, кидають дану роботу через пару років. Однак у педагогів із великим стажем роботи (більше 25) спостерігається погіршення взаємин з дітьми та їх батьками у зв'язку з тим, що педагогам складно переключитися і прийняти сучасні погляди та норми.

Висновки. Спілкування з дорослим допомагає дитині встановлювати соціальні контакти, пізнавати себе та інших, воно робить саме безпосередній вплив на особливості і розвиток його спілкування з однолітками. Дорослий є дитині в якості зразка для наслідування, еталона, а в спілкуванні з однолітками дитина пробує присвоєні їм в спілкуванні з дорослим способи діяльності, особливі форми взаємодії [9]. Таким чином, і в спілкуванні з однолітками до кінця дошкільного віку провідною фігурою залишається дорослий.

Здатність педагога «бути особистістю» багато в чому визначає процес виховання та формує особистість дитини. Важливо, щоб дитина бачила перед собою гідний зразок для цього, бо, як справедливо зауважив А. С. Макаренко, ніякі рецепти не допоможуть, якщо в самій особистості педагога є великі недоліки.

Список використаних джерел: 1. *Васильєва А.І.*; Бахтуріна Л.А.; Кобітіна І.І. Старший вихователь дитячого саду. / Васильєва А.І.; Бахтуріна Л.А.; Кобітіна І.І. – Просвітлення, 1990. - 143 с. 2. *Маркова А.К.* Психологія праці вчителя. / Маркова А.К. – М.: 1993. - с.18-71. 3. *Собкін В.С.*, Марич Е.М. Вихователь дитячого садка: життєві цінності та професійні орієнтації // Праці з соціології освіти. Том V. Вип. III.- / Собкін В.С., Марич Е.М.: Центр соціології освіти РАО, 2000. - 165с. 4. *Шурова Н.В.* Особистісний та професійний розвиток вихователів дошкільних освітніх установ // Психолог в дитячому саду.- 1999 - № 1.- С. 82-86. 5. *Бодалев А.А.* Сприйняття і розуміння людини людиною. / Бодалев А.А. - М.: Вид-во Моск. ун-ту, 1982.-200с. 6. *Ніколаєва А.Б.* Особистість вихователя як фактор становлення особистості дошкільника // Психологія розвивається / Под ред. А.В. Петровського. / Ніколаєва А.Б. М.: Педагогіка, 1987. С. 157-167. 7. *Овчарова Р.В.* Технології практичного психолога освіти. / Овчарова Р.В - М.: Сфера, 2004.- 448 с. 8. *Соколова Є. В., Гуляєва К. Ю.* Попередження і корекція поведінкових розладів у дітей. / Соколова Є. В., Гуляєва К. Ю. М.: - Новосибірськ. - 2003. - 594 с. 9. *Лисина М.І.* Спілкування, особистість і психіка дитини / Под ред. Рузской А.Г. / Лисина М.І. - М.: Вид-во «Інститут практичної психології», Воронеж, НВО «МОДЕК», 1997. - 384 с. 10. <http://la.by/blog/magisterskaya-dissertaciya-ispolzovanie-internet-tehnologiy-v-pedagogicheskoy-deyatelnosti>

Н.Ф. Ніязова

ІНДИВІДУАЛЬНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА ДНЗ

В даній статті розглянуті індивідуальні психологічні якості особистості педагога-вихователя, які необхідні для успішної професійної діяльності, проаналізовано роль педагога в інтелектуальному розвитку дитини, у вихованні у них тих чи інших якостей, умінь і навичок. Актуальність даної роботи визначається тим, що в ній досліджується одна з проблем, що стоять перед педагогічною психологією, проблема професійних психологічних якостей особистості сучасного педагога ДНЗ. За допомогою тесту між особових взаємин Лірі було складено «ідеальний портрет» педагога-вихователя ДНЗ із необхідними індивідуально психологічними якостями особистості. Аналіз показав, що чим вище стаж роботи вихователя, тим вище зростання його професійних і особистісних якостей.

Н.Ф. Ниязова

ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ КАЧЕСТВА ЛИЧНОСТИ ПЕДАГОГА ДОУ

В данной статье рассмотрены индивидуальные психологические качества личности педагога-воспитателя, которые необходимы для успешной профессиональной деятельности, проанализирована роль педагога в интеллектуальном развитии ребенка, в воспитании у них тех или иных качеств, умений и навыков. Актуальность данной работы определяется тем, что в ней исследуется одна из проблем, стоящих перед педагогической психологией, проблема профессиональных психологических качеств личности современного педагога ДОУ. С помощью теста межличностных отношений Лири был составлен «идеальный портрет» педагога-воспитателя ДОУ с необходимыми индивидуально психологическими качествами личности. Анализ показал, что чем выше стаж работы воспитателя, тем выше рост его профессиональных и личностных качеств.

Н.Ф. Ниязова

INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL PERSONALITY PRESCHOOL TEACHER

In this article the individual psychological personality of the teacher-educator are necessary for successful professional activity, analyzes the role of the teacher in the intellectual development of children in educating them certain qualities and skills. The relevance of this study determined that it investigated one of the problems facing educational psychology, the problem of professional psychological qualities of the modern kindergarten teacher. With personal relationships between test Leary was drawn up "ideal portrait" teacher-educator kindergarten with the necessary individual psychological

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ

personality traits. The analysis showed that higher the seniority of the teacher higher the growth of its professional and personal qualities.

Стаття надійшла до редакційної колегії 23.09.2015